

Stručni rad.
Prihvaćen: 29. prosinca 2020.

O MEDIJIMA I GOVORNO-JEZIČNOME RAZVOJU DJECE S RODITELJSKOG MOTRIŠTA

Anamari Pašica
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Čakovec

Tamara Turza-Bogdan
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Čakovec

Sažetak: Neosporan je utjecaj medija na cjelokupni, a onda i na govorno-jezični razvoj djeteta. S obzirom na to da su danas djeca vrlo rano izložena medijima, može se reći da je djetinjstvo postalo medijsko. No kakav će biti utjecaj medija na dijete, ovisi o ponašanju odraslih. Presudna je, dakle, aktivnost ili pasivnost odraslih koji reguliraju izloženost djece medijima. U radu se donose rezultati istraživanja o utjecaju medija na govorno-jezični razvoj djeteta s motrišta roditelja. U istraživanju je sudjelovalo 123 roditelja. Na temelju deskriptivne analize upitnika zaključuje se o vremenu koje djeca provode s medijima, vrstama medija, načinu sudjelovanja roditelja i roditeljskom poznavanju utjecaja medija na govorno-jezični razvoj.

Cljučne riječi: medijska pismenost, govorno-jezični razvoj, rano usvajanje hrvatskoĝa jezika

UVOD

Pojam medijska pismenost ne podrazumijeva samo osposobljenost za tehniĝko sluŝenje medijima već i osposobljenost za kritiĝko promišljanje o njima. Definirana je kao sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i odašiljanja poruka posredstvom medija (Aufderheide, 1997).

U dokumentu Europske komisije (2016.) naglašeno je da je medijska pismenost *spособnost pristupa medijima, razumijevanje i kritičko vrednovanje različitih aspekata medija i medijskih sadržaja te ostvarivanje komunikacije u raznovrsnim kontekstima* (<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/media-literacy>). Prema tome, tri su dimenzije medijske pismenosti: tehnička kompetencija, kritičko promišljanje i proizvodnja sadržaja. To znači da se omogućuje pristup izvoru informacija, među kojima je i internet uz koji je potrebno razvijati informacijsko-komunikacijske ili digitalne kompetencije; biti osposobljen za analizu, kritičko razumijevanje i vrednovanje sadržaja i informacija, utjecaja medija i njihovih poruka na društvo te biti osposobljen za medijsko izražavanje kreiranjem ili produkcijom vlastitih medijskih sadržaja. Dakle, medijska pismenost uključuje: učenje o različitim medijima – tisku, radiju, televiziji, internetu, njihovu povijest, produkcijska i ekonomska načela funkcioniranja, učenje o posjedovanju i kontroli medija, medijskom vlasništvu i posljedicama vlasništva medija na koncentraciju društvene moći, osiromašenju i komercijalizaciju sadržaja. Digitalne kompetencije spadaju i u osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje (*Službeni list Europske unije*, 2018, C189).

Neosporan je utjecaj medija na odrastanje djeteta. Dijete je, neizravno ili izravno, medijima izloženo od samog rođenja, a istraživanja o medijskome utjecaju provode se od pojavljivanja medija početkom 20. stoljeća. U početku se taj utjecaj promatrao u negativnom kontekstu, a tek se u kasnijim istraživanjima počelo obraćati pozornost i na pozitivan utjecaj koji mediji mogu imati na djecu tijekom odrastanja. S vremenom se javljaju istraživanja utjecaja medija na sva područja dječjega razvoja. Istraživanja u Hrvatskoj intenzivirana su u proteklih tridesetak godina. Ističe se sve veća potreba proširenja istraživanja na ranu i predškolsku dob gdje bi se kao ispitanici i informatori o dječjem korištenju medija morali svakako uključiti i roditelji (Ilišin, Marinović Bobinac i Radin, 2001).

MEDIJSKO DJETINJSTVO KAO IZAZOV SUVREMENOG RODITELJSTVA

S obzirom na to da su danas djeca vrlo rano izložena medijima, može se reći da je djetinjstvo postalo medijsko. No kakav će biti utjecaj medija na dijete, ovisi o ponašanju odraslih. Presudna je, dakle, aktivnost ili pasivnost odraslih koji reguliraju izloženost djece medijima. Zbog toga je digitalna pismenost kao cjeloživotna kompetencija izuzetno važna za odrasle. Njihovo znanje i shvaćanje, njihov kritički odnos prema medijima određuju postupke koje će prenijeti na djecu. Prihvaća li roditelj odgovorno vlastito roditeljstvo, posjeduje li digitalnu kompetenciju, tada zna da je on taj koji pomaže djetetu u medijskom opismenjavanju. Provodi li roditelj sate čitajući internetske portale, umjesto s knjigom, u slobodno vrijeme druži se s daljinskim upravljačem, mobitel mu je neizostavan dnevni dodatak; ako ne uvodi vrijeme bez ikakvih tehnologija u obitelj, budi se i liježe uz tipkanje poruka i s *laptopom* u krilu, ne bira pomno filmove i emisije koje se gledaju, ne možemo očekivati od djece da će spremno ugasiti televiziju čiji program odlikuju visoka animacija, prenaplašene glazbene dionice, vizualni i auditivni specijalni efekti koji su u funkciji privlačenja i zadržavanja dječje pažnje (Radeljak, 2016). Isključiv stav roditelja *za* ili *protiv* medija također može biti štetan. Razgovor s djecom najdjelotvorniji je način medijskog opismenjavanja djece. Razgovor o onome što dijete zanima u vezi s medijima, razgovor o odgledanome filmu ili emisiji, važan je zbog toga što se iz njega može razumjeti kako je medijski sadržaj utjecao na dijete. Posebno je bitno razgovarati s djecom predškolske dobi koja ne razlikuju realnost od imaginarnih događaja i sklona su brkanju jednog s drugima. Također, utjecaji su medijskih poruka dalekosežni i ne moraju odmah biti vidljivi. Štetan utjecaj medija može se vidjeti nakon dulje vremena, stoga je važno da roditelj stalno prati dijete na putu medijskog opismenjavanja i pritom radi na vlastitom razvoju. Kada se govori o medijima, gotovo uvijek u prvi plan dolaze negativni utjecaji medija na djetetov razvoj. Ti su utjecaji, kao što je ranije spomenuto, prvotno i istraživani, dok su se pozitivni utjecaji medija na djetetov razvoj opisali tek u kasnijim istraživanjima. Medijima se najviše predbacivalo poticanje agresivnog ponašanja u djece sadržajima koje nude. Eksperimentima psihologa

A. Bandure u 60-im godinama prošloga stoljeća pokazano je da djeca gledajući nasilne scene i likove preuzimaju nasilne obrasce ponašanja. Djeca gledanjem nasilnih sadržaja razvijaju otpornost na agresiju. Eksperiment pripada prošlosti, no njegovi zaključci uvjetovani su dječjim razvojem i ne odnose se samo na medije, nego na sve ono čemu je dijete izloženo. Dijete rane dobi pažnju usmjerava samo na naglašene događaje, a ukoliko je to u većini slučajeva nasilje, utoliko je vjerojatnije da će kasnije, kroz igru, imitirati ono što je vidjelo i čemu je bilo izloženo. Iznose se još neke negativne posljedice prekomjernog konzumiranja raznih medijskih sadržaja kao što su usporen razvoj govora, ometan razvoj dječje pažnje i koncentracije, zaustavljanje razvoja mozga, usporevanje tjelesnog metabolizma (Sigman, 2010). No mediji imaju i pozitivan utjecaj na dječji razvoj ako ga odrasli znaju prepoznati i pravilno usmjeriti. Doista je utopijsko razmišljanje o tome da je djecu moguće lišiti medija. U 21. stoljeću to je doista nemoguće, stoga valja razmišljati o tome kako utjecaj medija učiniti pozitivnim za razvoj djeteta. A kako je ranije rečeno, to ovisi o roditeljima i odraslima u svakodnevnoj neposrednoj blizini djeteta. Kvalitetan televizijski program potiče dječju radoznalost, poučava, otkriva djetetu nove svjetove i ideje, bogati njegov rječnik, motivira ga na pažljivo slušanje. Televizijske emisije nerijetko su veoma korisne; nakon odgledane emisije roditelj treba razgovarati s djetetom o tome što je ono vidjelo, o likovima (jesu li sretni ili tužni, što će im se eventualno dogoditi), odglumiti neke scene, izmisliti drugačiji kraj. Gledanjem crtanih ili dokumentarnih filmova, komedija ili kakve druge filmske vrste dijete ima prigodu usvajati znanja o drugim kulturama, poistovjetiti se s televizijskim likovima, suosjećati s njima, bogatiti rječnik i stjecati osnove pasivnog poznavanja stranih jezika. Videoigre također mogu pozitivno djelovati na razvoj dječje logike i motorike, kad se traži npr. rješavanje problemskog zadatka. Utjecaj medija također je vrlo bitan u socijalizaciji zbog toga što su djeca, prema gledanome sadržaju, pripadnici neke socijalne grupe koja međusobno komunicira o onome što je gledala, igra se likova, epizoda, glumi i poistovjećuje se s likovima iz sadržaja koje prate. Dijete koje nije izloženo nekome sadržaju kojemu su izložena druga djeca, ne može ostvariti komunikaciju u dječjoj skupi-

ni što može dovesti do osjećaja neprihvaćenosti i socijalnog odbacivanja. Roditelj mora prepoznati i navedene medijske utjecaje te djelovati tako da pomiri kvalitetu medijskoga sadržaja sa socijalnim trenutkom u kojem se dijete nalazi.

O UTJECAJU MEDIJA NA GOVORNO-JEZIČNI RAZVOJ DJETETA

Stančić i Ljubešić (1994.) u opisivanju govora ističu njegovu semantičku i komunikacijsku funkciju:

Govor je sredstvo općenja među ljudima, kojim oni izražavaju svoje misli, emocije i htijenja. Izražavanje se ne ostvaruje samo putem intelektualnih semantičkih sadržaja riječi i rečenica, već i emocionalnim tonom govora. Govor postoji u jedinstvu svojih funkcija: komunikacijska funkcija moguća je zahvaljujući semantičkoj, a u komunikaciji govor postaje i sredstvo izražavanja i djelovanja. (1994: 85)

Dječji se jezik razvija zahvaljujući genima, sposobnostima mišljenja, želji za komunikacijom i poticajima okoline. Mnogi stručnjaci ističu važnost prvih triju godina djetetova života kao najintenzivnijeg razdoblja jezično-govornoga razvoja (Jovančević i sur., 2004; Stančić i Ljubešić, 1994; Pavličević-Franić, 2005). Posebno spominju komunikacijsku kompetenciju kao uporabno znanje jezika. Na nju utječu urođene sposobnosti, interakcija s odraslima i vršnjacima, djetetova samoaktivnost. U intelektualno motivirajućoj i emocionalno zdravoj sredini, gdje se iskazuju ljubav i razumijevanje, dijete će uspješno realizirati svoje potencijale. Nedostatak govorne kompetencije može rezultirati nesigurnošću, agresivnošću, neuspjehom. Nema ljudske zajednice bez jezika.

Jezik je možda najvažnije pojedinačno obilježje ljudske vrste. I doista, nijedna druga životinjska vrsta ne posjeduje komunikacijski sustav takve složenosti, prilagodljivosti i izražajnog raspona kao ljudski jezik (Comrie i sur., 2003: 10).

Jezik je apstraktan sustav, a govor je njegov ostvaraj (Saussure, 2000). Dijete se razvija cjelovito u svim područjima, pa je i govorno-jezični razvoj potrebno pratiti unutar cjelokupnog razvoja djeteta i svih njegovih socijalnih potreba. Pritom veliku ulogu imaju i mediji.

Djelatna uloga, dakle, uporaba jezika u stvarnim komunikacijskim situacijama postaje jednom od primarnih. Pritom, uspješnost govora kao sredstva djelovanja nije ovisna samo o znanju jezika i sposobnosti da se na precizan način iznese sadržaj priopćavanja, već i o nizu drugih psiholoških i socioloških činitelja, među kojima velika važnost pripada razumijevanju potreba onih koji u govornoj komunikaciji sudjeluju (Stančić i Ljubešić, 1994: 100, u Pavličević-Franić, 2008: 43).

Proces usvajanja materinskoga jezika podrazumijeva usvajanje glasovnog sustava (fonetskog sustava jezika), upotrebu jezičnih oblika (gramatiku), sposobnost razumijevanja i priopćavanja značenja (semantiku) i sposobnost komuniciranja (pragmatiku, komunikaciju). Djeca usvajaju jezik automatski bez velikog napora, kombinacijom nasljednih lingvističkih sposobnosti i izloženosti lingvističkoj okolini (Sternberg, 2005). Istraživanja usvajanja hrvatskoga jezika pokazuju da dijete u predškolskome razdoblju usvoji sve vrste riječi, polazeći od imenica, glagola do usvajanja pridjeva (Kovačević, 1999, Jelaska, Kovačević, 2001, Kuvač i Cvikić 2002), a osim toga usvaja gramatička pravila pa i iznimke. Dijete u predškolskoj dobi postaje svjesno da je govor proizvod glasova i glasovnih kombinacija, da se govorom prenose informacije i da služi za komuniciranje, da će njime izreći neku svoju potrebu, želju, misao i osjećaj, da će njime naučiti o svijetu i ljudima i sl. (Vrsaljko, Paleka, 2018). Govor medija, televizije, interneta i računalnih igrica također može i ne mora razvijati sve navedene značajke govora.

Apel i Masterson (2004) u istraživanju usvajanja engleskoga jezika ističu da govor kojem su djeca izložena preko televizije i ostalih medija pozitivno ili negativno utječe na dijete. Kvalitetni crtani filmovi, televizijske emisije, videoigre i računalne igre mogu prenositi znanja i pozitivno djelovati na razvoj dječje komunikacijske kompetencije onda kada pruža dobar govorni uzor. Tako su stručnjaci za dječji jezični razvoj, proučavajući jezik u serijama *Muppet Show*, *Ulica Sezam* i *Teletubbies*, spoznali da se u njima upotrebljava govor usmjeren na dijete. To je govor kojim se roditelji i nesvjesno koriste u prirodnoj i svakodnevnoj komunikaciji s djecom. Prema navedenim autorima, govor usmjeren na dijete sadrži mnogo djetetu poznatih riječi, a pri uvođenju nove ili ne-

poznate riječi daju se, verbalno i vizualno u suodnosu, brojni primjeri značenja. Govor je sporiji, radnje i predmeti predstavljaju se sada i ovdje, struktura rečenice je jednostavna (slična govoru djece). Svaka epizoda navedenih emisija nudi novu, zanimljivu i korisnu informaciju. Pozitivni su utjecaji televizije u socijalizaciji koja potiče govor i komunikaciju. Djeca često glume likove iz svojih omiljenih televizijskih serija. Televizija tako može obogatiti igru i potaknuti dječju maštu. Govor usmjeren na dijete koji se rabi u dječjim emisijama ima pozitivan učinak na dječji govorno-jezični razvoj zbog toga što je razumljiv i poticajan za komunikaciju. Kvalitetni sadržaji viđeni na televiziji mogu postati podloga za nove (pa i jezično-komunikacijske) igre s prijateljima. Kulturološki se utjecaj također ne može promatrati odvojeno od jezičnoga. Djeca koja gledaju multikulture emisije sklonija su igrati se s djecom – pripadnicima različitih kultura, što poboljšava razumijevanje i prihvaćanje drugih te povećava toleranciju. Programi na dijalektima i stranim jezicima također mogu obogatiti dječji jezično-govorni razvoj; kad čuju drugačije riječi ili drugačiji izgovor za isti predmet, pojavu ili događaj, djeca osvješčuju komunikacijsku funkciju jezika. Gledanje je socijalno i komunikacijski uvjetovano i zbog uloge odraslih. Naime, odrasli s djecom komentiraju gledano, razgovaraju i otklanjaju eventualne mogućnosti nerazumijevanja ili negativnih utjecaja.

Televizija nažalost može i negativno djelovati na dječji jezično-govorni razvoj (Apel i Masterson, 2004). Gleda li ju dijete predugo bez prisutnosti odraslih, posebice ako su to emisije koje nisu namijenjene dječjem razumijevanju, može se očekivati da će njegove jezične sposobnosti biti niže: predčitačke će vještine biti slabije, rečenice prejednostavne, a dijete će biti zakinuto u druženju s vršnjacima i roditeljima. Mala djeca ne razlikuju stvarnost prikazanu na televiziji od zbilje. Kad vide nasilje u crtanim filmovima ili serijama, nerijetko ga oponašaju. Scene nasilja pamte lakše od cjelovite priče. Oponašajući takve scene, mogu postati nepopularni među djecom (vršnjaci ih počinju izbjegavati).

Opasnosti su koje pretjerano gledanje televizije povlači, napominju stručnjaci, usporavanje metabolizma koji dovodi do pretilosti, gubitak čitalačkih navika i smanjenje razumijevanja pročitanooga, usporavanje

motoričkih refleksa i slično (Apel i Masterson, 2004). Istraživanja su pokazala da predugo gledanje televizije može utjecati i na jezični razvoj djeteta, tj. što više sati dnevno djeca gledaju televiziju, to su njihove jezične sposobnosti niže. To vrijedi barem za proučavane aspekte jezika, kao što su dužina i kompleksnost rečenica te predčitačke vještine.

Provedena su i istraživanja o posrednome utjecaju televizije na roditelje i djecu. Televizija koja radi u pozadini dok se roditelji igraju s djecom, također može utjecati na razvoj govora. Znanstvenici su promatrali interakciju 49 roditelja i njihove djece u dobi od jedne, dvije i tri godine, tijekom igre koja je trajala sat vremena. Pola sata je televizor radio i prikazivao program namijenjen starijoj djeci ili odraslima, a pola sata je bio ugašen. Broj riječi i rečenica koje su roditelji govorili dok je televizor radio, bio je manji nego kada je bio ugašen, što pokazuje da su roditelji gledali televizor, čak i ako njihova djeca nisu. Komunikacija s djecom bila je slabijeg intenziteta nego dok nije bilo televizije u pozadini (Apel i Masterson, 2004).

Dok gleda televiziju, dijete je izloženo brutalnosti prizora i vidi stvarnost kako je prikazana. Pritom upija slike koje dolaze s ekrana, ono ih ne može zaustaviti, ne može pitati što ga zanima, ne može pogledati malo dalje, malo bliže, ne može dotaknuti, ne može pomirisati, ne može osjetiti. Gledajući televiziju bez interakcije s odraslom osobom, dijete doživljava ono što mu se nudi na ekranu (Težak, 2002).

Sile i snage televizije kao medija privlače ga pred ekran i nude mu sadržaj (Košir, 1999). Dijete uči opservacijski, oponašanjem modela (Eggen i Kauchak, 1994). Zbog djetetove nesposobnosti razlikovanja stvarnosti od zamišljenoga može doći do poistovjećivanja djece s nasilničkim likovima i do pretvaranja nasilja u svakodnevicu. Također, ako dijete gleda okrutnost prema drugima, može razviti ravnodušnost prema nasilju. Upravo zbog toga Košir (1999.) ističe važnost razvijanja kritičke svijesti o utjecaju medija i spoznaje o nužnosti zajedničkog djelovanja roditelja, odgojitelja, učitelja i donositelja odluka.

ISTRAŽIVANJE

Budući da djeca jezik usvajaju i razvijaju u interakciji s drugim ljudima i okolinom, mediji kao dio dječje okoline također sudjeluju u usvajanju jezika. Izlaganje djece medijima s motrišta roditelja posebno nas je zanimalo u kontekstu usvajanja dječjega jezika. U ovome je radu¹ predstavljen dio istraživanja u kojemu se problematiziraju odgovori roditelja o svjesnosti utjecaja medija na govorno-jezični razvoj te vlastitim navikama i postupanjima pri izlaganju djece predškolske i školske dobi medijskim sadržajima.

CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Cilj je istraživanja steći uvid u utjecaj medija na djecu s roditeljskog gledišta. S obzirom na taj cilj postavljena su ova istraživačka pitanja:

- koliko vremena dijete provodi u korištenju medija
- kojom se vrstom medija dijete koristi
- kako roditelji sudjeluju u izloženosti djece medijima
- koliko su roditelji upoznati s mogućnostima utjecaja medija na djetetov govorno-jezični razvoj.

Na temelju dobivenih podataka raspravit će se o roditeljskoj medijskoj kompetenciji u području utjecaja na govorno-jezični razvoj djeteta.

ISPITANICI I INSTRUMENT ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u rujnu 2018. *online* upitnikom. U upitniku je sudjelovalo 123 roditelja predškolske i školske djece iz Koprivničko-križevačke županije, 91,1 % majki i 8,9 % očeva. Životna dob roditelja kreće se od 19 do 53 godine. Najviše roditelja ima srednju stručnu spremu (56,1 %), pa višu (18,7 %) i visoku stručnu spremu (17,1 %), a najmanje roditelja ima završenu osnovnu školu (8,1 %). Najviše roditelja ima po jedno dijete, 41,4 %, dok 38,8 % ima po dvoje djece, a 18,7 % roditelja ima troje i više djece.

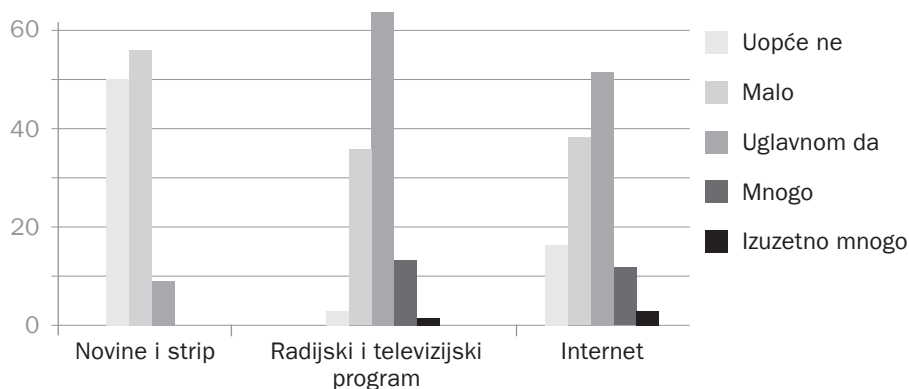
¹ Istraživanje je provedeno u sklopu završnoga rada Anamari Pašice *Utjecaj medija na govorni razvoj djeteta*, koji je nastao pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Tamare Turze-Bogdan na Odsjeku za rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Anketni upitnik sastojao se od 15 pitanja, a ispunjavao se anonimno. Pitanja su bila mješovitog tipa, dakle u nekim su pitanjima pored ponuđenih odgovora ispitanici mogli i opisno iznijeti mišljenje. Rezultati odabranih pitanja u ovome su radu prikazani deskriptivnom statistikom na razini postotka i na temelju njih zaključci se ne mogu generalizirati. Stoga ovo pilotno istraživanje pokazuje smjer u kojem je moguće provoditi buduća kvalitativna i kvantitativna istraživanja.

REZULTATI I RASPRAVA

VRSTE MEDIJA

Rezultati roditeljskog istraživanja pokazuju kako se djeca uopće ne koriste ili se malo koriste novinama i stripom. Djeca se uglavnom koriste radijskim i televizijskim programima te internetom (Slika 1).

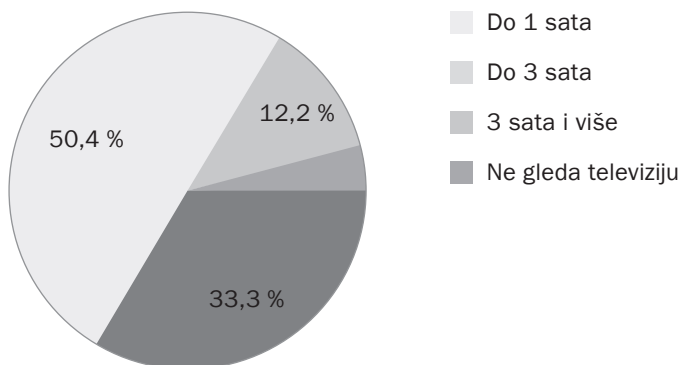

Slika 1. Vrste medija kojima se djeca najčešće koriste

VRIJEME GLEDANJA TELEVIZIJE

Polovica ispitanika piše da njihova djeca gledaju televiziju do tri sata na dan (50,4 %), slijedi podatak da djeca gledaju televiziju tri sata i više na dan (12,2 %), a neki ispitanici pišu da njihova djeca gledaju televiziju do jedan sat (3,3 %) (Slika 2). Prema ovome podatku, čak 63 % roditelja navodi da njihova djeca gledaju televiziju tri ili više od tri sata dnevno. Ako ovaj podatak interpretiramo u kontekstu aktivnog dnevnog vremena od dvanaest sati, pitanje je koliko je dnevnog aktivnog vre-

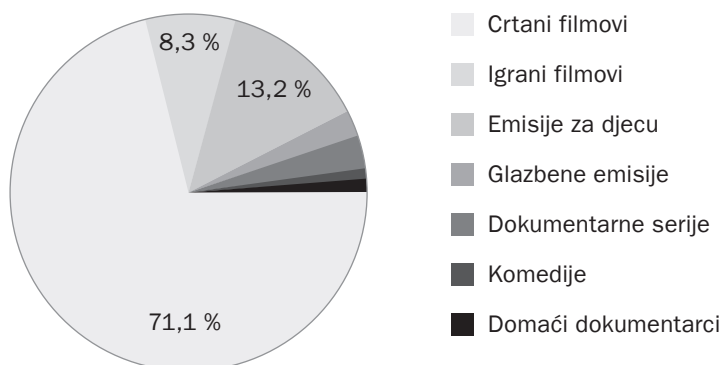
mena preostalo djeci u obitelji za ostale oblike socijalne komunikacije. Ovaj se podatak slaže s rezultatima ranijih istraživanja da prosječno dijete predškolske dobi tjedno provede 25 sati s medijima, što iznosi 3,5 sata dnevno (Kenn, Masterson, 2004).

Slika 2. Broj sati gledanja televizije

SADRŽAJI KOJI SE GLEDAJU

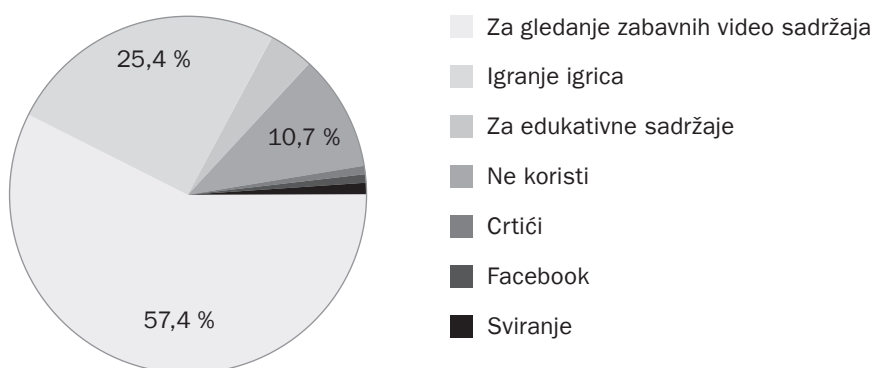
Najzastupljeniji su gledani sadržaji na televiziji crtani filmovi (71,1 %), slijede emisije za djecu (13,2 %) te igrani filmovi (8,3 %). Ostale su filmske i televizijske vrste zastupljene u manjem postotku (Slika 3). Ovi se podatci mogu problematizirati u odnosu na sadržaj gledanja. Naime, crtani filmovi razlikuju se svojom tematikom, načinom animacije i primjerenošću pojedinoj dobi. Bilo bi potrebno dodatno istražiti koji se crtani filmovi gledaju s obzirom na dob djeteta. Također, gledanje crtanih filmova ne mora pretpostavljati zajedničko gledanje i raspravljanje o gledanome pa bi u budućem ispitivanju valjalo preciznije određivati i odrednice pitanja u kojima se dobivaju ti podatci. Sadržaji koji pretpostavljaju komunikaciju i razgovor, dakle djelovanje na govorno-jezični razvoj djeteta: emisije za djecu (13,2 %), glazbene i dokumentarne emisije, zastupljeni se u manjem postotku gledanosti.

Slika 3. Gledanje sadržaja na televiziji

RAČUNALO I INTERNET

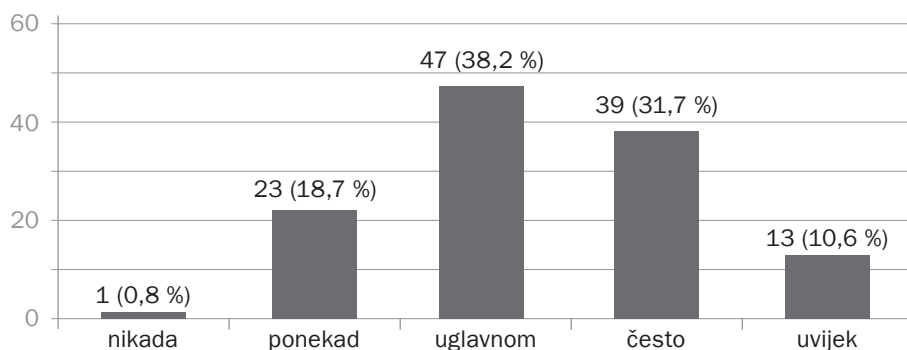
Računalo se najviše rabi za gledanje zabavnih videosadržaja na internetu (57,4 %), slijedi igranje igrica (25,4 %), a manji broj roditelja (10,7 %) navodi kako se njihovo dijete ne koristi računalom i internetom (Slika 4). I u ovome se pitanju primjećuje da prevladavaju sadržaji koji izravno ne potiču na komunikaciju, no tek bi se uvidom u konkretan sadržaj i tematiku računalne igre vidjelo koliko ona potiče komunikaciju pa eventualno može utjecati na govorno-jezični razvoj.

Slika 4. Sadržaji na računalu i internetu

ZAJEDNIČKO GLEDANJE TELEVIZIJE

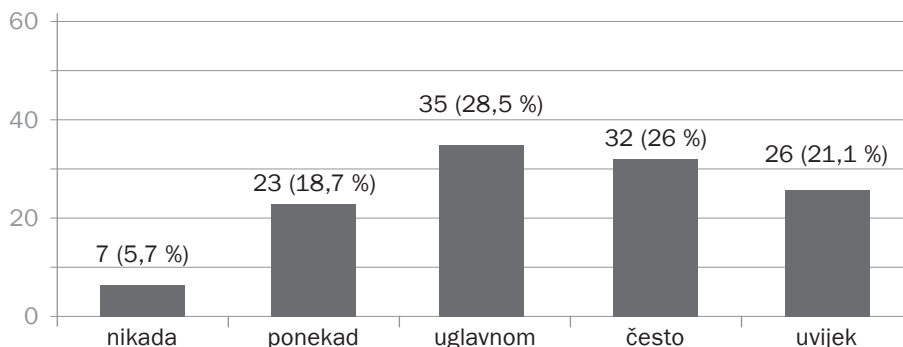
Pitanje o zajedničkom gledanju televizije važno je upravo zbog pretpostavke da se pritom odvija komunikacija s djecom o onome što gledaju (Slika 5). Kod gledanja televizije zajedno s djecom većina roditeljskih odgovora u gornjem je dijelu ponuđenih odgovora, od *uglavnom* do često (70 %) gledaju zajedno televiziju, dok je samo jedan roditelj naveo kako nikada ne gleda televiziju s djetetom.

Slika 5. Gledanje televizije s djecom

RAZGOVOR O GLEDANOME

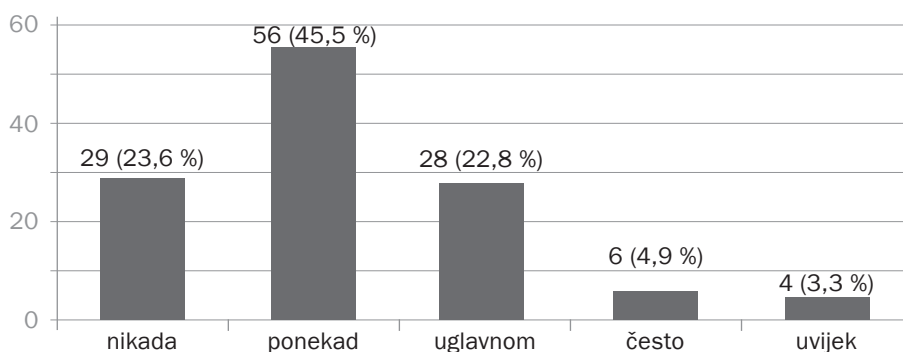
Rezultati pokazuju kako roditelji (28,5 %) uglavnom razgovaraju s djecom o sadržaju koji gledaju na televiziji (Slika 6). Njih 26 % često razgovara, 21,1 % uvijek razgovara, a 18,7 % ponekad razgovara, dok neki roditelji (5,7 %) nikada ne razgovaraju o sadržaju koji gledaju s djecom. Ohrabruju odgovori o prisutnosti roditeljske komunikacije s djecom o gledanome sadržaju. Usporedimo li postotke odgovora od *uglavnom* do *uvijek* (75,6 %) vidljivo je da se podudaraju s postotcima u prethodnome pitanju.

Slika 6. Razgovor roditelja s djetetom o sadržaju koji gledaju

KORIŠTENJE ELEKTRONIČKIH UREĐAJA

Sljedeće je pitanje bilo usmjereno na davanje elektroničkih uređaja na korištenje djeci kako bi roditelji mogli nesmetano obavljati u to vrijeme neke svoje obveze, a djeci bi bila zadržana pažnja korištenjem dostupnoga medija (Slika 7). Najveći broj roditelja (45,5 %) izjasnio se kako to ponekad čine. Manji broj njih (23,6 %) to nikada ne čini, ostali to uglavnom čine (22,8 %), često (4,9 %) i uvijek (3,3 %). Iz ovih je podataka razvidno da djeca ipak određeni dio vremena pred ekranom provode bez komunikacije s odraslima o onome što gledaju.

Slika 7. Djeca kao samostalni korisnici elektroničkih uređaja

Nakon prethodnoga pitanja slijedilo je pitanje pojašnjenja situacija u kojima se najčešće djetetu daju elektronički uređaji na korištenje.

Roditelji su napisali različite odgovore koje je moguće svrstati u nekoliko kategorija: nagrada djetetu, odmaranje roditelja, putovanje, (pre)zaposlenost roditelja.

Takvim odgovorima većina roditelja zapravo navodi kako ipak posežu za elektroničkim uređajima da bi djeca bila sama zaokupljena njihovim sadržajem (odgovori *ponekad* i *uglavnom*). Ove situacije isključuju komunikaciju pa je govorno-jezični razvoj onemogućen. Također, u nekim od svakodnevnih situacija koje se spominju mediji uopće nisu potrebni (npr. pri jelu), a neke se mogu nadomjestiti mnogo kvalitetnijim načinima provođenja vremena s djecom koje će uključiti i kvalitetnu govorno-jezičnu komunikaciju (npr. nagrađivanje djeteta, zajedničko kuhanje, čitanje priče prije spavanja, dugo putovanje).

Roditelji su mogli i samostalno napisati svoje mišljenje o ovoj temi. Ovo su neka od njihovih razmišljanja:

Danas je teško djecu odvojiti od elektroničkih uređaja zbog utjecaja vršnjaka, ali i same potrebe da kontaktiramo djecu dok smo na poslu ili slično. (majka školarca)

Smatram da se djeca prerano počinju koristiti mobitelom i previše vremena provode na njemu iako sam i ja jedna od mama koja sve to prekrši.

Djecu više slati van na igru i držanje s prijateljima. Internet koristiti samo kad treba, za školu i edukaciju. Ali to mi roditelji prvo trebamo krenuti od sebe da pokažemo i budemo primjer našoj djeci.

U ovim je stavovima razvidna roditeljska kompetencija i poznavanje medija, ali i zabrinutost i nemogućnost vlastitoga utjecaja na dostupnost medija djeci, najviše zbog socijalne isključenosti koju ne žele svojoj djeci. Također je vidljiv kritički stav o odgajanju vlastitim primjerom. Govorno-jezični razvoj ne spominje se izravno te je upitno koliko su roditelji svjesni utjecaja medija na djetetov govorni razvoj.

Smatram da tehnologija koliko pomaže djeci u njihovom razvoju tako im na isti način i odmaže, jer im uzima ono najbolje od djetinjstva.

Tema o kojoj bi trebalo više razgovarati. Definitivno tehnologija može biti pozitivna za djecu, ali i ima negativne strane. Previše vremena na mobitelu i računalu može daleko uzeti dobar dio djetinjstva.

I u ovim je odgovorima vidljivo da su roditelji svjesni činjenice da mediji imaju i pozitivnih i negativnih posljedica na razvoj djeteta. U odgovorima da mediji uzimaju dio djetinjstva prisutan je nostalgičarski stav o (vlastitome, drukčijem) djetinjstvu iz perspektive roditelja. I iz ovog se stava iščitava njihov osjećaj roditeljske nemoći u odnosu na utjecaj tehnologije. Bilo bi zanimljivo u budućim istraživanjima ispitati na koju se dob djece odnose ovakvi odgovori roditelja. U ovim se odgovorima također izravno ne spominje govorno-jezični razvoj djeteta te možemo samo pretpostaviti da se razvoj djeteta o kojem pišu odnosi i na promatrani segment govorno-jezičnog razvoja.

Od najranije dobi djetetu sam puštala različite crtiće na DVD-u po nekoliko sati dnevno kako bih mogla obavljati svoje poslove, sada mi dijete ima 3 godine i skoro ništa ne govori. Rekla sam pedijatru kako mi dijete većinu vremena provodi pred televizijom jer nemam izbora, na što je pedijatar rekao da je to jedan od glavnih razloga zašto dijete ima slabije razvijen govor.

U ovom je odgovoru sadržan izravan negativan utjecaj medija na govorno-jezični razvoj djeteta i svijest roditelja o njemu. Međutim, šteta što je problem prepoznat naknadno, a možemo se samo nadati da se provodi intenzivnija rehabilitacija govorno-jezičnog razvoja djeteta. Upravo ovakvi odgovori roditelja pokazuju da je njihovo poznavanje utjecaja medija na govorno-jezični razvoj često nedostatno.

Najveći neprijatelj u razvoju djeteta, ne samo govora već općenito sveukupnog razvoja, krive su nažalost roditeljske obaveze koje mora obaviti da bi prehranio obitelj. Pa zato nakon napornog dana na poslu roditelji daju elektroničke uređaje djeci da mogu nastaviti s obavezama kod kuće jer jednostavno ne stignu i nemaju vremena previše baviti se djecom... Ne kažem da su se roditelji time ogradili od takvog tipa odgoja nego jednostavno drugačije ne mogu funkcionirati i zarađivati za život. Dapače ima i onih roditelja kojima je tako svejedno što dijete radi samo da ima mira. Danas je tehnologija uzela svoj mah i svojim naprednim uređajima i sadržajima lako privuče ne samo djecu nego i odrasle...

Način života kao opravdanje za dječje korištenje medija vrlo je čest roditeljski odgovor. Analiza rezultata pokazuje da je korištenje medija, osim druženja s prijateljima (vršnjacima), najčešća aktivnost u slobod-

nom vremenu djece. Na pitanje o vrsti medija dobiven je odgovor o televiziji kao najčešće korištenom mediju. Djeca predškolske i školske dobi najviše gledaju crtane filmove i emisije za djecu tri sata dnevno. Na osnovi toga podatka, kao i rezultata o poželjnim sadržajima u ostalim medijima, možemo zaključiti da u dječjoj svakodnevici mediji uglavnom imaju funkciju zabave, a tek onda i obrazovni potencijal. Istraživanjem smo željeli dobiti uvid o komunikaciji roditelja i djece u cilju govorno-jezičnoga razvoja. Dobiveni rezultati pokazuju da roditelji uglavnom razgovaraju o sadržajima koje gledaju s djecom. Učestalost razgovora o medijskim sadržajima tek je jedan od indikatora komunikacije djece i roditelja, no on upućuje na to da bi postojeća komunikacija mogla biti češća. Rezultati su pokazali i čest odabir elektroničkih uređaja kao sredstva pomoću kojeg djeca mogu biti zaokupljena sadržajem bez nazočnosti roditelja. Ovakve situacije izravno utječu na cjelokupni pa i govorno-jezični razvoj djeteta. Jednosmjernost komunikacije s medijima lišena govorenja zasigurno nije poticajna za razvoj djetetova govora.

ZAKLJUČAK

Kao i brojna ranija istraživanja (Ilišin i sur., 2001; Ken i Masterson, 2004; Radeljak, 2016) i ovo je istraživanje pokazalo da djeca predškolske i školske dobi mnogo vremena provode uz medije. Odgovori roditelja pokazuju njihovu svjesnost o utjecaju medija na cjelokupni razvoj djece. No pitanje je koliko prepoznaju utjecaj medija na dječji govorno-jezični razvoj. Roditelji određuju negativne i pozitivne utjecaje medija na njihovu djecu. I kada roditelji znaju da ne bi trebali omogućavati stalnu dostupnost medija djeci, to svejedno čine. Mnogi roditelji tvrde kako im današnjica ne dopušta kvalitetno provođenje vremena s djecom. Ovo istraživanje ne može odgovoriti na pitanje posjeduju li roditelji medijsku kompetenciju koja podrazumijeva korištenje medija u svrhu poticanja dječjeg govorno-jezičnog razvoja. No pokazuje se smjer u kojem roditelji ponekad ne prepoznaju mogućnosti vlastitoga djelovanja, komunikacije s djecom i kada su ona izložena medijima. Buduća bi istraživanja trebala ići u smjeru preciznijeg otkrivanja ovoga područja roditelj-

ske medijske kompetencije. Djecu ne možemo izolirati od medijskoga utjecaja, a pozitivni učinci medija mogu se iskoristiti u svrhu njihova govorno-jezičnog razvoja. I ovo istraživanje pokazuje da je posrijedi područje koje pruža brojne istraživačke mogućnosti.

LITERATURA

- Apel, K., Masterson, J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine. Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvarenje.
- Aufderheide, P. (1997). Media literacy: From a report of the National Leadership Conference on Media Literacy. In R. Kubey (Ed.), *Media literacy in the information age: Current perspectives, Information and behavior* (Vol. 6) (pp. 79–86). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Comrie, B., Matthews, S., Polinsky, M. (2003). *Atlas jezika*. Varaždin: Stanek d. o. o.
- Eggen, P. D.; Kauchak, D. P. (1994). *Educational psychology: classroom connections*. New York: Merrill, Toronto: Maxwell Macmillian Canada; New York: Maxwell Macmillian International.
- Ilišin, V., Marinović Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- Jelaska, Z.; Kovačević, M. (2001). Odnos glagola i imenica u ranom jezičnom razvoju. U: *Zbornik II. slavističkoga kongresa*, ur. Dubravka Sesar, Ivana Vidović Bolt, 341–348. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo: Filozofski fakultet.
- Jovančević, M. i sur. (2004). *Godine prve: zašto su važne. Vodič za roditelje i stručnjake koji rade s djecom predškolskog uzrasta*. Zagreb: SysPrint.
- Košir, M.; Zgrabljic, N.; Ranfl, R. (1999). *Život s medijima: priručnik o medijskom odgoju za roditelje, nastavnike i učitelje*. Zagreb: Doron.
- Kovačević, M. (1997). Rani jezični razvoj okvir za novu psiholingvističku teoriju. *Suvremena lingvistika* 1–2 (40–41): 135–153.

- Kuvač, J.; Cvikić, L. (2002). Pridjevi u ranom dječjem razvoju: utjecaj pjesama, priča i razbrojalica. U: Zbornik radova s međunarodnog stručnog i znanstvenog skupa u europskoj godini jezika – *Dijete i jezik danas*, ur. Irena Vodopija, 95–114. Osijek: Visoka učiteljska škola.
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike. Razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
- Pavličević-Franić, D. (2008). Jezik i nejezične sastavnice govora. *Jezik, časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, god. 55., br. 2., 41–80. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Radeljak, A. (2016). *Utjecaj medija na djecu*. Dostupno na: <http://www.roditelji.hr/vrtic/utjecaj-medija-na-djecu/> (preuzeto 11. 8. 2018.).
- Saussure, F. (2000). *Tečaj opće lingvistike*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Sigman, A. (2010). *Daljinski upravljani – kako televizija šteti našim životima i što po tom pitanju možemo učiniti*. Velika Mlaka: Ostvarenje.
- Stančić, V., Ljubešić, M. (1994). *Jezik, govor, spoznaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Sternberg, R. (2005). *Kognitivna psihologija*. Zagreb: Naklada Slap.
- Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece. *Govor*, XXIV., 119–149. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Škarić, I. (1991). *Fonetika hrvatskoga književnog jezika*. U Babić, S. i sur. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Nacrta za gramatiku*, 61–377. Zagreb: HAZU – Globus.
- *Službeni list Europske unije*, 2018, C189c.
- Težak, S. (2002). *Metodika nastave filma*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vizek-Vidović i sur. (2003). *Psihologija obrazovanja*. Zagreb: IEP Vern.
- Vrsaljko, S.; Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnog razvoja. *Magistra ladertina*, (13), 139–160).

MREŽNE STRANICE

- <http://klinfo.rtl.hr/roditelji-3/roditelji/utjece-li-televizija-na-jezicne-sposobnosti-djeteta/>, preuzeto 13. 8. 2018.
- <http://klinfo.rtl.hr/djeca-2/predskolci/teta-televizija/>, preuzeto 13. 8. 2018.
- www.moj-vrtic.com, preuzeto 12. 8. 2018.
- http://www.psihonega.in.rs/news_large.php?id=6, preuzeto 5. 8. 2018.
- https://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2017/05/Konvencija_20_o_20pravima_20djeteta_full.pdf, preuzeto 15. 9. 2018.
- <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/media-literacy>, preuzeto 15. 9. 2018.

ON MEDIA AND LANGUAGE DEVELOPMENT OF CHILDREN FROM PARENTS' PERSPECTIVE

SUMMARY

The influence of media on the overall and, subsequently, language development of children is undeniable. Because of their early exposure to media, the childhood itself became mediatised. The type of influence which media will have on a child depends largely on the behaviour of adults in their surroundings. The level of passivity or activity of adults who are regulating the exposure of children to media is, therefore, crucial. This paper presents the results of the research on the influence of media on language development of children from the perspective of parents. 123 parents took part in this research endeavour. Based on the descriptive analysis of the questionnaire, conclusions on time children spend with media, types of media, participation of parents and their awareness of media influence on language development of children are presented.

Keywords: media literacy, language development, early acquisition of Croatian language